

OTVORITI ILI ZATVORITI KNJIGU – PITANJE JE SAD: PRIMJER GRADSKOG MUZEJA KARLOVAC

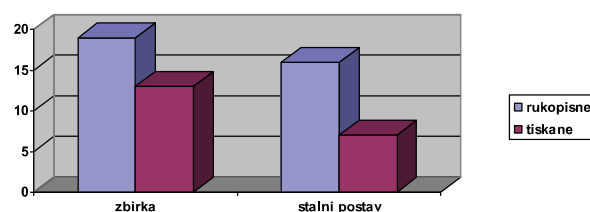
SANDA KOČEVAR

Gradski muzej Karlovac
sanda.kocevar@gmk.hr

Kako danas, u svjetlu informatičkih dostignuća, definirati knjigu ne zaboravljajući pritom njezin povijesni razvoj (mijenjanje oblika ovisno o materijalu od kojega je izrađivana i o načinu pisanja i umnožavanja tog materijala)? Ili, pojednostavnjeno rečeno – što je to što knjigu čini knjigom? Kriteriji i definicije su različiti, a novu perspektivu zasigurno im pridodaje i uloga knjige kao muzejskog predmeta. Koja knjiga postaje muzejski predmet i kada, zaslužuje li poseban status i/ili zbirku, kakvih kvalifikacija trebaju biti stručnjaci koji bi se trebali baviti knjigom kao muzejskim predmetom, samo su neka od pitanja na koja struka tek treba odgovoriti. Je li knjiga kao muzejski predmet zanimljiva posjetiteljima i ima li svoje mjesto na stalnom postavu, pokušat će na primjeru Gradskog muzeja Karlovac odgovoriti ovaj članak.

Unutar Gradskog muzeja Karlovac ne postoji ni zbirka ni odjel koji se bavi isključivo knjigom, tako da knjigu nalazimo i u Kulturno-povijesnome, Etnografskome i u Galerijskome odjelu, kao i u Odjelu Domovinskog rata te u Povijesnom odjelu. Najviše knjiga ipak ima u

Povijesnom odjelu – u Zbirci dokumenata, koja obuhvaća rukopisne i tiskane knjige uglavnom iz 18. i 19. st., izuzetno važne za karlovačku povijest i razvoj grada kao obrtničkog središta regije i jednoga od kulturno-političkih središta u razdoblju Hrvatskoga narodnog preporoda.

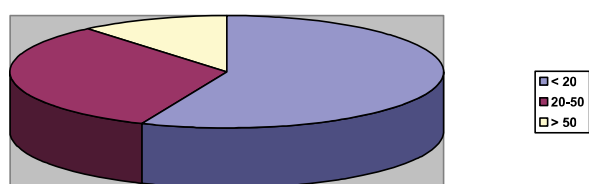

Slika 1. Odnos rukopisnih i tiskanih knjiga u Zbirci i u stalnom postavu

Kakvo je značenje knjige kao muzejskog predmeta? Ako je prema *Uvodu u muzeologiju* muzealnost svojstvo muzejskog predmeta da u sadašnjosti bude dokumentom prošlosti, znači da bi knjiga u svome novome muzealnom životu trebala dokumentirati onu realnost iz koje je izdvojena. No kako su informacije što ih knjiga nosi slojevite, postavlja se pitanje što je to što se knjigom želi prenijeti korisnicima? Je li pritom bitna samo fizička pojavnost knjige, u sklopu koje se knjiga smatra samo lijepim, dekorativnim predmetom ili je važnija kao dokument, svjedočanstvo o određenom razdoblju ili pojavi? Može li se knjigom prenijeti oboje?

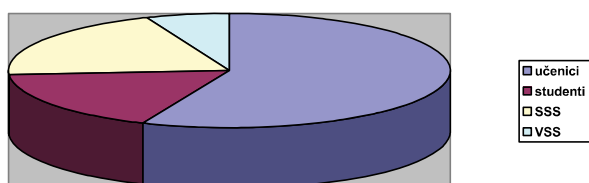
Stalni postav Gradskog muzeja Karlovac kronološki prati razvoj karlovačkog područja (u sklopu muzejskih odjela) od prapovijesti do kraja 19. st. Knjige u stalnom postavu vezane su za određenu temu, poput izgradnje karlovačke Zvijezde, proglašenja Karlovca slobodnim i kraljevskim gradom, ilirskog preporoda, karlovačkih tiskara, cehova ili društvenog života Karlovčana u 19. st.

Radi propitivanja uloge knjige te poboljšanja načina njezine prezentacije u stalnom postavu, Gradski muzej Karlovac proveo je početkom 2011. g. anketu na uzorku od 200 posjetitelja (97 muškaraca i 103 žene). Prema dobnoj strukturi ispitanika, 56,5% posjetitelja bilo je mlađe od 20 godina, 32,5% pripadalo je dobnoj skupini od 20 do 50 godina, dok su najmanji postotak (11%) činili posjetitelji stariji od 50 godina.

Slika 2. Dobna struktura ispitanika

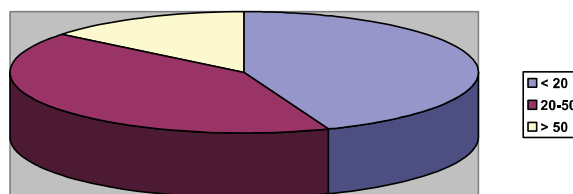
Prema stupnju obrazovanja, 74% posjetitelja činili su učenici i studenti, samo 6% posjetitelji s visokom stručnom spremom, a 20% oni sa srednjom stručnom spremom.

Slika 3. Struktura ispitanika prema stupnju obrazovanja

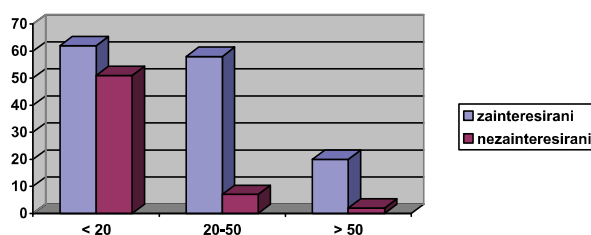
Na pitanje *Jeste li ste pogledali knjige u stalnom postavu?* njih 140 (70%) odgovorilo je pozitivno. Analizirajući dobnu strukturu ispitanika zainteresiranih za knjigu u stalnom postavu, pokazalo se da su za knjigu u stalnom postavu najviše zainteresirani bili ispitanici mlađi od 20 godina – njih čak 62 (44,29%), zatim ispitanici u dobi od 20 do 50 godina – njih 58 (41,43%), a najmanje zainteresirani bili

su posjetitelji stariji od 50 godina – njih 20 (14,28%).

Slika 4. Dobna struktura zainteresiranih za knjige u stalnom postavu

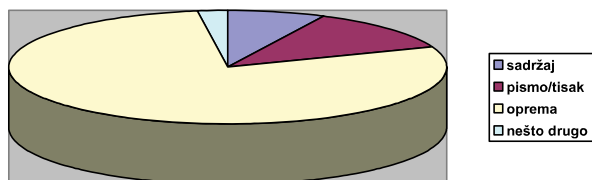
Promatrajući samo grafikon, moglo bi se pogrešno zaključiti da je najmlađa dobna skupina najviše zainteresirana za knjigu, što bi bilo u suprotnosti s općim trendom smanjivanja interesa za (bilo kakvu) knjigu među djecom i mladima. Naime, moramo uzeti u obzir činjenicu da je upravo skupina ispitanika do 20 godina bila najbrojnija, te ako usporedimo broj zainteresiranih i nezainteresiranih za knjigu u stalnom postavu, vidjet ćemo da je omjer među ispitanicima mlađima od 20 godina gotovo podjednak (62:51), a da su, u skladu s očekivanjima, najviše zainteresirani bili oni najstariji – stariji od 50 godina (20:2), odnosno da se interes za knjigu povećava s godinama starosti (i stupnjem obrazovanja).

Slika 5. Omjer zainteresiranih i nezainteresiranih za knjigu prema dobnoj strukturi

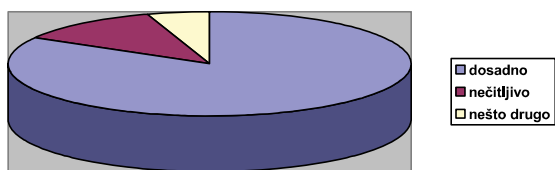
Iduće anketno pitanje glasilo je: *Što vas je privuklo knjizi?* Od četiri ponuđena odgovora najveći se postotak odlučio za opremu knjige (78,57%), što se odnosilo

na korice, uvez, postojanje ilustracija i/ili pečata i sl., dok je pismo (rukopis), odnosno tisak bio zanimljiv za samo 12,15% ispitanika, a sadržaj (!) tek za 7,14% njih.¹

Slika 6. Razlozi zainteresiranosti za knjigu

Iz svega navedenoga proizlazi zaključak da su posjetitelji najviše zainteresirani za fizička svojstva knjige – materijal i oblik, a manje za knjigu kao izvor i sredstvo prijenosa podataka te za njezina funkcionalna svojstva i značenje (vrijednost). Uzmemo li u obzir i onih 30% nezainteresiranih za knjigu u stalnom postavu,² među kojima njih 83,33% smatra knjige u stalnom postavu dosadnima, a 11,67% nečitkima,³ za većinu posjetitelja knjiga je kao izložbeni predmet neatraktivna, odnosno važna je uglavnom kao „dekorativni element“ stalnog postava.

Slika 7. Razlozi nezainteresiranosti za knjigu

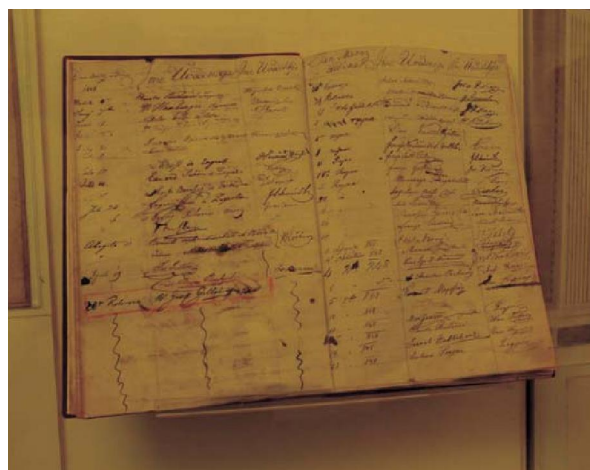
Imajući na umu način prezentacije knjiga u stalnom postavu Gradskog muzeja

¹ Njih 2,14% odabralo je opciju „nešto drugo“, bez specificiranja na što se to odnosi.

² Sa 85% predvode ih mlađi od 20 godina. Ostale dobne kategorije čine tek 11,67% (20 – 50 godina) i 3,33% (stariji od 50 godina).

³ Dok je 5% ispitanika odabralo „nešto drugo“, bez bližeg objašnjenja.

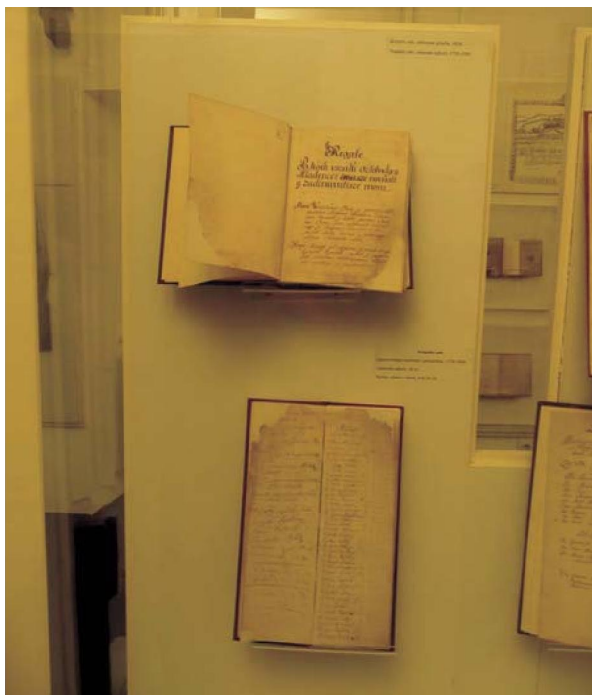
Karlovac, rezultat, iako poražavajući, nije neočekivan. Odgovornost ne snose samo posjetitelji (barem ne veći dio njih), već i stručnjaci/kustosi – autori stalnog postava. Naime, većina je knjiga izložena zatvorena pa posjetitelji i nemaju uvid u njihov sadržaj i moraju vjerovati oskudnim legendama o tome što je tema knjige, bez nužnih širih tumačenja. U otvorenih knjiga stranice otvaranja odabrane su bez logičnog obrazloženja – osim kad je riječ o *Upisnoj knjizi Ilirskog čitanja društva*, koja je otvorena na stranici na kojoj se upisao ban Josip Jelačić.⁴

Slika 8. Upisna knjiga Ilirskog čitanja društva

Svrha otvaranja knjiga ostaje potpuno neshvatljiva posjetiteljima, osim kao poziv da obrate pozornost na rukopis, koji im je uglavnom nečitljiv, i/ili na jezik, koji najčešće ne razumiju (njemački, latinski). Rezultati ankete zapravo pokazuju da posjetitelji nisu mogli biti zainteresirani, niti su bili, za promatranje knjige na drugoj razini osim na razini fizičke pojavnosti jer im to postav nije ni omogućivao ni dopuštao.

⁴ Što je i uokvireno crvenom bojom (!), valjda radi lakšeg uočavanja.

Slika 9.a), b) Primjeri knjiga izloženih u stalnom postavu Gradskog muzeja Karlovac

Vratimo li se na temeljne razloge zašto se nešto izlaže – a to je da se prenese jasna i definirana poruka utemeljena na znanstvenoj istinitosti, očito je da je u primjeru knjiga izloženih u stalnom postavu Gradskog muzeja Karlovac došlo do „šuma u komunikacijskom kanalu“, odnosno do neusklađenosti kodova potencijalnih posjetitelja i kodova stručnjaka, što je rezultiralo promašenošću poruke. Općepoznata je činjenica da je proces odabira predmeta koji mogu prenijeti poruku složen te da dobar stručnjak/kustos može i mora usporedno provoditi više komunikacijskih

procesa s predmetom, uočavajući istodobno njegov oblik, materijal, obradu, stilske odrednice, uporabne i estetske vrijednosti te društvenu relevantnost, odnosno njegovo značenje u određenome društvenom trenutku, ne zanemarujući pri tome jasnu i definiranu poruku predmeta, ali ni način na koji će se to postići. Naime, ono što u knjizi kao muzejskom predmetu oduševljava stručnjaka/kustosa zasigurno neće oduševiti i posjetitelja, a u Gradskom muzeju Karlovac očito nije uočena razlika između znanstvenoga i posjetiteljskog percipiranja knjige kao muzejskog predmeta te je knjiga kao muzejski predmet u stalnom postavu ostala na razini dokumentacijskog pristupa. Složimo li se da je jedan od ciljeva stalnog postava i edukacija posjetitelja, možemo ustvrditi da je ovdje izostala najvažnija komponenta edukacije – motiviranje na aktivno sudjelovanje posjetitelja, što zbog načina prezentacije knjige (uglavnom zatvorene ili bezrazložno otvorene), što zbog razloga zaštite (u vitrinama).

Naposlijetku, ima li knjiga kao muzejski predmet svoje mjesto u stalnom postavu i kakva je njezina budućnost?

Vodeći brigu o fizičkom integritetu i nužnoj zaštiti knjige, pitanje iz naslova ovog rada opravdano bismo mogli preoblikovati u pitanje: *Izložiti knjigu ili ne?*, pri čemu u prilog neizlaganju možemo dodati i sve slabije zanimanje posjetitelja za čitanje.⁵ Štoviše, novo doba i nove generacije posjetitelja, navikle na informatičko okruženje, traže i nov pristup svim muzejskim predmetima, što bi, kad je riječ o knjizi, bilo i

⁵ Nerijetko se posjetitelji besplatnim tekstualnim deplijanima – vodičima po postavu koriste kao lepezama tijekom razgledavanja.

višestruko korisno. Elektronički oblik knjige prezentiran putem *touch screena* i ostalih tehnološko-informatičkih dostignuća omogućuje stručnjaku/kustosu prijenos znanja o toj knjizi na više razina, ostavljajući posjetitelju na izbor mogućnost osobnoga opetovanog sudjelovanja i edukacije.

No što je s onim posjetiteljima koji žele vizualno, auditivno, olfaktivno, pa čak i (uz ograničenja) i taktilno doživjeti knjigu? Smijemo li zbog njih, bez obzira na to koliko malen njihov postotak bio, prognati knjigu kao muzejski predmet iz stalnog postava? To će pitanje i u budućnosti izazivati prijepore, a jedan od mogućih odgovora mogao bi biti izlaganje knjiga u humidorima.⁶

LITERATURA

<http://en.wikipedia.org/wiki/Humidor> (27. prosinca 2011.)

Maroević, I. (1988.). Komunikacijska uloga muzejske izložbe. *Informatica Museologica*, 1-2, 19(1988), str. 90-91.

Maroević, I. (2005.). Muzejski predmet kao povijesni izvor i dokument. *Informatica Museologica*, 1-2, 36(2005), str. 54-57.

Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1993.

⁶ Humidor – kutija ili prostor sa stalnom vlagom i idealnom temperaturom za čuvanje i uživanje u cigarama; <http://en.wikipedia.org/wiki/Humidor> (27. prosinca 2011.).

TO OPEN OR CLOSE THE BOOK – THAT IS THE QUESTION: THE EXAMPLE OF KARLOVAC MUNICIPAL MUSEUM

This paper deals with the specific features of the museum mediation, i.e. the relation between the book and the user of museum contents, taking the Collection of Documents with its manuscript and printed books of the Karlovac Municipal Museum as an example. Although it is not very large in size, this group could be divided into guild books, books of various Karlovac associations and the publications of Karlovac printers. The collection on the whole covers the 18th and 19th centuries, and it is very important for the history of Karlovac and the development of the city as a regional artisanal centre, one of the most important of Croatian cities during the period of the Croatian National Revival.

Analysis of this material and of its presentation as part of the permanent display of Karlovac Municipal Museum poses the profession with the problem of not only the conception and manner of presentation, but a more basic question: what is it that we wish to convey to the users – is the book just a pretty object, in which its visual identity is important (the artwork in general, including boards, binding, printing, stamp...) or its beauty and importance as document, i.e. as testimony of a given period or phenomenon that inheres in its content. Or perhaps it is important to convey both of these? Is it at all possible to convey to the users the double value of the book, and can the users experience it in this way? Has there been success, consistently with satisfying the prime condition of protecting the material, in the display of Karlovac City Museum?